

Хараство зімовага пейзажу ў творы П.Труса “Падаюць сняжынкi”

Л. І. Жданюк,

настаўнік беларускай мовы і літаратуры

вышэйшай катэгорыі

СШ № 7 г. Ваўкавыска

Мэты: дапамагчы вучням зразумець тэму, ідэю твора, знаходзіць і аналізаваць мастацкія сродкі, навучыцца выразна чытаць урывак, пранікацца пачуццём любові да сваёй роднай зямлі.

Задачы:

- 1) стварыць умовы для асэнсавання вучнямі тэмы, асноўнай думкі, увасобленай у творы П.Труса “Падаюць сняжынкi”;
- 2) садзейнічаць развіццю навыкаў аналізу паэтычнага твора; пашырыць слоўніковы запас вучняў, навучыцца выразна чытаць урывак; развіваць уменне разважаць, аналізаваць, абгрунтоўваць уласныя меркаванні, рабіць высновы і падагульненні, параўноўваць паэтычны падтэкст урыўка з творамі жывапісу і музыкі; пашырыць уяўленні вучняў пра свет роднай прыроды, яе прыгажосць, багацце, непаўторнасць; паўтарыць некаторыя правілы бяспечных паводзін зімой;
- 3) сродкамі матэрыялу ўрока садзейнічаць выхаванню любові да роднай зямлі, прыроды, спрыяць абуджэнню пачуцця замілавання яе прыгажосцю.

Тып урока: урок вывучэння новага матэрыялу.

Тэхналогія: асобасна арыентаваная.

Метады навучання: камунікатыўны, наглядны, практычны.

Абсталяванне: вучэбны дапаможнік па беларускай літаратуры для VI класа, мультымедычная ўстаноўка, музычныя кампазіцыі І. Лучанка “Падаюць сняжынкi” і Антоніа Вівальдзі “Поры года. Зіма”, рэпрадукцыя карціны Эдуарда Рымаровіча “Іней”, выцінанкі.

Ход урока

I. Арганізацыйны момант. Псіхалагічны настрой на ўрок

Добры дзень. Прысаджвайцеся, калі ласка. На хвілінку ўявіце, што сёння нядзеля, вы яшчэ ў ложку. І раптам сонечны вясёлы зайчык завітаў у ваш пакой. Вы працягваеце да яго рукі, хочаце яго злавіць. Шчодрый сонечныя промні, як ласкавыя рукі маці, абдымаюць вас, лашчаць, саграваюць сваім цяплом. На сэрцы становіцца так добра, што вам хочацца смяцца і радавацца новаму дню. Чароўнае сонца растапіла ўсе крыўды, хваробы, смутак і напоўніла сэрца дабрынёю і любоўю. І на такой радаснай нотцы пачнём наш урок. Такі цудоўны настрой, я спадзяюся, будзе панаваць да канца ўрока.

II. Вызначэнне тэмы і задач урока

А ўрок я хачу пачаць з верша Дануты Бічэль, які дапаможа нам вызначыць тэму нашага ўрока:

Лёгкія сняжынкi ў цішы

Долу апускаюцца нясмела...

Светла ў полі, светла на душы...

Лёгкія сняжынкi ў цішы.

Аб чым мы з вамі сёння будзем гаварыць? (Пра *сняжынкi*, *зіму*, *прыгажосць зімовага пейзажу*).

І дапаможа нам у гэтым паэт Паўлюк Трус, які пражыў кароткае жыццё, але пакінуў у спадчыну светлы лірычны твор – паэму “Дзясяты падмурак”. Працаваць мы будзем над урывкам, які называецца “Падаюць сняжынкi”.

А цяпер давайце вызначым, якія перад намі стаяць задачы. Падказкай для вас будуць словы-дзеясловы:

- пазнаёміцца...*(са зместам твора)*;
- ахарактарызаваць...*(вобразны свет твора, яго мастацкія асаблівасці)*;
- навучыцца ...*(выразна чытаць, вызначаць тэму паэтычнага твора, асноўную думку)*;
- параўнаць ...*(паэтычны падтэкст з творамі жыцця і музыкі)*.

Пранікнемся пачуццём любові да сваёй роднай зямлі, захопімся хараством прыроды, а таксама паўторам некаторыя правілы бяспечных паводзін зімой.

III. Першаснае чытанне верша, праверка яго ўспрымання

1. Чытанне на памяць верша падрыхтаваным вучнем.

2. Гутарка па пытаннях.

- Якое ўражанне зрабіў на вас гэты твор?
- Якія пачуцці выклікаў: вясёлыя, бадзёрыя ці сумныя, маркотныя?
- На экране вы бачыце словы, якія ўжываюцца ў вершы, давайце растлумачым іх значэнне.

Дыямент – алмаз, брыльянт.

Долу – уніз, на зямлю.

Бомы – званочки на конскай збруі.

Туга – сум, адчай.

Мярэжа – сетка.

Альвас – хатняя расліна, алоэ.

Якія словы незразумелыя?

IV. Паўторнае чытанне верша і яго аналіз

- У якую пару года адбываецца дзеянне, апісанае ў творы? *(Зімой)*.
- Якія вобразы, малюнкi прыроды ўзніклі ў вашым уяўленні? Назавіце і апішыце гэтыя вобразы. *(За акном зімовы вечар, цішыня ў прыродзе, бязгучна падаюць бялюткія сняжынкi, вішнёвы сад, з ягацінак дрэў на зямлю ападае снег, за хатай дарога, на якой удалечыні чуюцца званочки на фурманцы).*

- Які настрой пануе ў прыродзе?(*Адчуванне спакою, сцішанасці, гармоніі*).

- Зіму немагчыма ўявіць без снегу, сняжынак. Гэта адзін з галоўных вобразаў твора. Як паводзяць сябе сняжынкі ў пейзажнай замалёўцы? Які дзеяслоў падбірае аўтар, каб перадаць іх дзеянне?(*Падаюць*).

- Падбярэце словы-сінонімы да дзеяслова “падаюць”.(*Сцелюцца, сыплюцца, круцяцца, лётаюць, асядаюць, прызямляюцца, кладуцца*).

- З чым паэт параўноўвае сняжынкі? (*Паэт параўноўвае сняжынкі з дыяментам-росамі, бо яны зіхацяць, як каштоўныя камяні, чыстыя, празрыстыя, як расінкі.*)

- Які эпітэт выкарыстоўвае паэт, каб ахарактарызаваць вобраз сняжынак? (*Бялюткі.*)

- Паспрабуйце падабраць да слова “сняжынкі” маляўнічыя эпітэты. (*Пушыстыя, мяккія, лёгкія, чыстыя, празрыстыя, зіхатлівыя, пяшчотныя, сонныя, тужлівыя*).

- Што такое метафара. Давайце адшукаем іх:

Вішні расчасалі шоўкавыя косы.

Вішні ўранілі вянок.

Дацвілі пялёсткі нечае тугі.

Вечар адхінае мярэжы.

Альвасы дагарэлі ў сне.

Усмешкі сыплюцца на снег.

- Якая іх роля? (*Дапамагаюць больш яскрава і маляўніча перадаць прыгажосць, хараство зімовай прыроды, раскрыць душэўны стан паэта, яго настрой, адносіны да таго, што піша*)

- У сваім творы Пятрусь Трус імкнуўся перадаць нам не толькі прыгажосць, хараство зімовай прыроды, а і адначасова раскрыць уласны душэўны стан, настрой, перадаць свае пачуцці, уражанні да таго, пра што ён піша. У прыродзе пануе*сцішанасць, спакой, гармонія*. А які ж настрой паэта, самога аўтара? Зачытайце адпаведныя радкі. (*Аўтар едзе дадому, да сваіх блізкіх, родных, дарагіх. Радкі “дацвілі пялёсткі нечае тугі” гавораць аб радасці сустрэчы.*)

- Як вы ведаеце, кожная пара года асацыіруецца з пэўным этапам жыцця чалавека: вясна — дзяцінства, лета — юнацтва, восень — сталасць, зіма — старасць. Здаецца, што ж трэба сумаваць. Як вы думаеце, ці сумуе лірычны герой. Знайдзіце і зачытайце адпаведныя радкі. (*Апошняя строфа*). Як вы іх растлумачыце? (*У канцы твора лірычны герой захапляецца прыгажосцю прыроды, радуецца жыццю*).

- Якая асноўная думка твора? (*Трэба жыць, радавацца кожнаму імгненню жыцця, захапляцца хараством прыроды.*)

- Уявіце сябе артыстам. Вывзначце інтанацыю, якую вам патрэбна абраць, каб прачытаць гэты верш.

Радкі з твора	Інтанацыя	Абгрунтаванне
1,2,3 строфы	Спакойна, стрымана	Перадаць спакой, цішыню зімовага пейзажу
4 строфа	Усхвалявана	Перадаць хваляванне, звязанае з успамінамі
5 строфа	Спакойна, разважліва	Перадаць спакой, што пануе ў прыродзе
6 строфа	Урачыста, радасна	Данесці захапленне прыродай, жыццём

- Выразнае чытанне верша

Фізкультхвілінка

На раз – падняцца, усміхнуцца,

Два – сагнуцца, разгнуцца,

Тры – галавой паківаць,

Погляд управа,

Погляд улева, уверх, уніз,

На чатыры – рукі ў бакі,

Пяць – уверх падняць,

Шэсць – прысесці і за парты ціха сесці.

V. Творчая работа (зварот да міжпрадметных сувязей)

A) Песня (кампазіцыі І. Лучанка “Падаюць сняжынкi”)

- Урывак з паэмы вельмі зацікавіў беларускага кампазітара Ігара Лучанка. Зацікавіў настолькі, што ён вырашыў напісаць музыку. Выканаўцам стаў славуты калектыў “Песняры”. Давайце паслухаем і вызначым, ці супадае настрой песні з настроем верша? (*Мелодыя чароўная, нейкая дзівосная, казачная, лёгкая, прыгожая*).

Б) Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва (выцінанка)

- Звярніце ўвагу на дошку. Колькі тут розных сняжынак, якія вы падрыхтавалі. Якія яны непадобныя адна на адну, як і вы самі, кожная мае свой характар. А ці ведаеце вы, што вы, выразаючы сняжынку, далучыліся да народнага мастацтва, якое называецца... выцінанка. Хто ведае, што гэта за від мастацтва?

Выцінанка— ажурны ўзор, выразаны з белай, чорнай ці каляровай паперы. Від дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. У даўнія часы яны мелі магічны сэнс. Іх рабілі і вешалі ў доме як абярэгі ад хвароб і злых сіл, розных бед і няшчасцяў. (Паведамленне вучня).

- І мы будзем спадзявацца, што нашы сняжынку нас таксама будуць не толькі зачароўваць сваёй прыгажосцю, але дапамагаць у жыцці.

В) Фальклор (легенда)

- Існуе прыгожая легенда аб сняжынках. Давайце паслухаем яе.

Анёлы, якія паўсталі супраць Бога, у момант падзення гублялі свае крылы. Падаючы на зямлю, яны пакрывалі яе белым, бліскучым дываном. Так з’явіліся сняжынку, выпаў снег і наступіла першая зіма. (Паведамленне вучня).

Г) Музей сняжынак

-Таксама вучні падрыхтавалі цікавыя факты пра сняжынак.

➤ *Японскі вучоны Накая Укіціро называў сняжынку пісьмом з нябёсаў, якое напісана тайнымі іерогліфамі. Ён і заснаваў адзіны ў свеце Музей сняжынак. Там размешчана вялікая колькасць фотаздымкаў сняжынак, якія кожнага прыводзяць у захапленне. Музей знаходзіцца ў снежнай пячоры. І я таксама запрашаю вас палюбавацца гэтай незвычайнай прыгажосцю.*

Слайд 9.

➤ Звычайна сняжынкi маюць каля 5 мм у дыяметры пры вазе 0,004 г. А падчас снегападу 1987 года ў ЗША вучаныя адзначылі сняжынку, у якой дыяметр быў 38 сантыметраў. Гэта самая вялікая сняжынка.

Д) Жывапіс (рэпрадукцыя карціны Эдуарда Рымаровіча “Іней”)

- Сваёй увагай зіму, снег не абмінаюць і мастакі, якія з дапамогай колеру і яго адценняў ствараюць непаўторную прыгажосць, якой можна любавання ў любую пару года. Давайце звернемся да рэпрадукцыі карціны беларускага мастака Эдуарда Рымаровіча “Іней”. Дома вы павінны былі падрыхтаваць невялічкае апісанне гэтай карціны. (5 чалавек)

- Ці сугучны настрой гэтай карціны з творам П.Труса?

Е) Музыка (твор Антонія Вівальдзі “Поры года. Зіма”)

- А зараз мы паслухаем музычны твор італьянскага кампазітара Антонія Вівальдзі “Поры года. Зіма”.

- Які настрой пануе ў музыцы? Якімі гукамі прадстаўлена зіма? (У музыцы пераважаюць цяжкія, трывожныя ноты, якія выклікаюць сумны, тужлівы настрой. Адчуваецца заміранне прыроды. Але ў той жа час гучанне скрыпкі дазваляе адчуць танец сняжынак, усю лёгкасць, з якой яны павольна апускаюцца на зямлю, убачыць снег, які іскрыцца, пераліваецца на сонцы).

- Сёння на ўроку мы з вамі прааналізавалі творы розных відаў мастацтва. Што аб’ядноўвае ўсе гэтыя творы? (Усе разгледжаныя творы прысвечаны тэме зімы, яе прыгажосці і непаўторнасці. А адрозніваюцца тым, што мастакі карыстаюцца рознымі спосабамі. Літаратура—слова, музыка—гукі, песня мелодыя і гукі, жывапіс—фарбы).

Ж) Правілы паводзін зімой

- Разглядаючы розныя творы, мы захапляліся прыгажосцю зімы, снегу, сняжынак. Але ж вы таксама адзначылі, што ў творы Антонія Вівальдзі чуюцца трывожныя ноткі, на карціне Рымаровіча адлюстравана рака, якая яшчэ не замерзла. Усё гэта гаворыць нам аб тым, што бяспечным у гэту пару года нельга быць. Давайце разам успомнім, якія не зусім радасныя моманты могуць нас сустракаць.

- Як жа трэба паводзіць сябе зімой? Давайце спынімся на некаторых момантах.

VI. Падвядзенне вынікаў

Давайце звернемся да задач, якія мы ставілі ў пачатку ўрока, і праверым, ці знайшлі мы адказы на пастаўленыя задачы.

VII. Выстаўленне і каменціраванне адзнак

VIII. Дамашняе заданне

Вывучыць урывак на памяць, с.106-107

IX. Рэфлексія

Мы з вамі на ўроку гаварылі пра зіму, якой яна бачыцца паэту, жывапісцу, музыканту. А забылі пра вас. У кожнага з вас на парце ляжыць бялюткая сняжынка, а ў мяне ёсць незакончаны сказ “Для мяне зіма – гэта...” Вось на гэтых сняжынках і дапішыце яго.

Выказванні вучняў.

А зараз падкіньце сняжынку. Што ў нас атрымалася? Снегапад.

І я спадзяюся, што на ўроку вы сапраўды атрымалі снегапад ведаў, далучыліся да яркіх узораў сусветнага мастацтва. І панясеце з сабой у сэрцы часцінку любові да нашай зямлі, уменне бачыць і адчуваць яе непаўторную прыгажосць і разам з тым захоўваць правілы бяспечных паводзін зімой.